

NYERE TID

Reformations-perspektiver. Redigeret af HANS JØRGEN FREDERIKSEN. Acta Jutlandica LXII:3. Teologisk serie 14. Aarhus Universitetsforlag 1987. 126 s.

Bogen indeholder fem bearbejdede foredrag, holdt ved et nordisk symposium om »Luther og hans samtid« i 1983 i 500-året for reformatorens fødsel. *Thorhild C. Lyby* behandler »Luthers syn på forholdet mellem kristendom og samfund«, og *Trond Berg Eriksen* (Oslo) redegør for »Luther og det trykte ord«, dvs. det interessante sammenfald mellem reformationen og bogtrykkerkunstens mulighed for massekommunikation. *Troels Dahlerup* leverer et bidrag om »Den danske reformation i dens samfundsmæssige sammenhæng«: I de sidste ti år før 1536 stod fronterne ikke mellem Rom og Luther, men mellem en traditionalistisk gammeldags og højadelsinfiltreret »nationalkirke« overfor en prædikantvirksomhed, som stedse mere åbenlyst understøttedes af kongen. Traditionalisterne havde ikke noget internationalt rygstød! Rethistorikeren *Ole Fenger* er i »Reformationen og den danske ret« optaget af det vakuum, der opstod efter afskaffelsen af den katolske kirkeret og inden indførelsen af en ny kirkelig jurisdiktion. En tid fik mosaik ret indflydelse som retskilde. Kunsthistorikeren *Hans Jørgen Frederiksen* har undersøgt »Reformationens betydning for den kirkelige kunst i Danmark«. Når det gjaldt forholdet til den overleverede katolske kunst var Luther sammenlignet med f.eks. Karlstadt særdeles moderat i både teori og praksis: billederne var i sig selv hverken gode eller onde, men kunne have en vis pædagogisk betydning. Blandt de danske reformatorer var navnlig Niels Palladius betydelig mere radikal i sin afvisning af katolske »afgudsbilleder«. Kunstgenstande af kostbare materialer blev under Frederik I tvangsafleveret og omsmeltet; men inddragelsen af altersølv og kirkeklokker havde kun lidt med reformationen at gøre, den var betinget af den militære og finansielle situation. Egentlige billedstorme forekom kun sjældent, men efter 1536 måtte meget inventar, ikke mindst sidealtrene, forekomme overflødige. Højaltrene blev i mange tilfælde bevaret, og når produktionen af ny kunst på det nærmeste gik i stå i de første årtier efter reformationen, så skyldes det, at mange kirker i forvejen var velforsynede med billeder. Først med ortodoksiens cementering o. 1600 blev der igen plads for en ny kirkekunst, nu i renæssancens formsprog. Der blev dog – kunne man indvende – produceret ikke så lidt »brugskunst« i 1570'erne og 80'erne: bænke og stolestader til den bekendende og lovsyngende menighed.

Niels Jørgen Poulsen

JETTE D. SØLLINGE OG NIELS THOMSEN: De danske aviser 1634-1989. I. bind 1634-1847. udgivet af Dagspressens Fond. I kommission hos Odense Universitetsforlag, 1988. 356 s.

Siden litteraturhistorikeren P.M. Stolpe i årene 1878-82 udgav sit meget berømmede værk i 4 bind om den danske dagspresse indtil midten af 1700-tallet har senere generationer af danske pressehistorikere bygget videre på dette interessante emne og ført fremstillingen nærmere nutiden, hovedsagelig anlagt efter samme

mønster, nemlig en fremadskridende kronologisk fremstilling. Andre historikere har behandlet enten enkelte mere betydningsfulde avisers tilblivelse og betydning eller mere specielle emner indenfor den almindelige pressehistorie.

Det nu foreliggende værk er planlagt i 3 bind, hvoraf det første omhandler perioden frem til det enevældige systems sammenbrud i 1848, medens bind 2 skal skildre udviklingen frem til 1917, hvorefter vil følge et afsluttende bind 1918-88.

Naturligvis bygger de to forfattere, Jette D. Søllinge og prof. Niels Thomsen, på den foreliggende righoldige danske presselitteratur, men det nye værk adskiller sig på afgørende punkter fra de tidligere publikationer. For det første må det noteres, at man har givet begrebet »danske aviser« en langt større udstrækning end tidligere, idet man ikke alene inddrager aviser udgivet i det egentlige kongerige, men også aviser udgivet i Nordslesvig, Færøerne og Grønland samt i de tabte landsdele såsom Sydslesvig, Holsten, Norge og Island, de afståede kolonier i Vestindien og i troperne, samt dansksprogede aviser i udlandet. Når antallet af behandlede avisorganer er blevet så meget større, end det tidligere var tilfældet, skyldes det også, at man har udvidet begrebet avis eller dagblad til også at omfatte dagbladslignende periodica eller tidsskrifter.

Mere afgørende er det imidlertid, at man har givet sin fremstilling en decideret håndbogs karakter. Hver enkelt avis eller blad får sin egen artikel, og man har på forhånd opstillet 14 forskellige spørgsmål, som man søger at få besvaret for hvert enkelt organ, og som har betydning for en nærmere karakteristik af den enkelte publikation. Til brug herfor er gennemgået hele den originale avismasse, som gennem tiderne er modtaget af de store offentlige biblioteker. Ikke alle spørgsmål kan besvares lige udførligt for samtlige blade, men det må fastslås, at de systematisk indsamlede og opstillede oplysninger i høj grad letter arbejdet for den historiker, som ønsker til sit videnskabelige arbejde at benytte den foreliggende avislitteratur som historisk kilde. Oplysningerne giver om muligt besked om bladets oprettelse, redaktion, trykkeriforhold, typologisk placering indenfor bladlitteraturen, politisk farve, udgivelseshyppighed samt økonomi. Fortsætter bladets udgivelse ind i den følgende tidsperiode (bd. 2 eller 3), vil man også her finde en tilsvarende samling af disse forskellige oplysninger.

I tilgift til disse håndbogsprægede artikler, får man også en sammenhængende kronologisk fremstilling af den pressehistoriske udvikling indenfor den enkelte tidsperiode. Disse oversigter er skrevet af Niels Thomsen. Støttet af et rigt og velvalgt billedmateriale trækkes de store gennemgående linier op på baggrund af den almindelige samfundsudvikling. Mange nye detailoplysninger, som er blevet fremdraget ved den fornyede systematiske gennemgang af den bevarede avismasse, har også beriget den nu foreliggende sammenfattende redegørelse. Det kan vel ikke undgås, at der i et så detailmættet værk vil kunne påvises fejl og misforståelser. Man må vel dog kalde det en ren lapsus, når så kyndige pressehistorikere, som der her er tale om, på s.40 udpeger C.N.David og Johs.Hage som ledere af Kjøbenhavnsposten. Portrættet af David findes ellers korrekt anbragt s.159 ved artiklen om Fædrelandet.

Med den nye pressehistorie har dansk historieforskning fået et yderst værdifuldt værktøj i hænde, som nok skal blive flittigt benyttet.

Harald Jørgensen